

NORGES HØYESTERETT

Den 13. desember 2021 ble det av Høyesteretts ankeutvalg med dommerne Skoghøy, Matheson og Bergsjø i

HR-2021-2462-U, (sak nr. 21-174817STR-HRET), straffesak, anke over kjennelse:

A (advokat Fredrik Verling)

mot

Påtalemyndigheten (politivadokat Øyvind Røyneberg)

avsagt slik

K J E N N E L S E :

- (1) Saken gjelder fortsatt varetektsfengsling og reiser spørsmål om siktede skal holdes plassert i institusjon etter straffeprosessloven § 188 andre ledd.
- (2) A ble varetektsfengslet første gang 1. oktober 2020 på grunnlag av mistanke om at han hadde begått et ran i Bergen. Siktelsen ble senere utvidet til å gjelde en rekke andre forhold.
- (3) Etter at siktede viste påfallende atferd de første dagene i fengselet, ble han en periode overført til lukket avdeling på psykiatrisk sykehus. Det ble også besluttet å gjennomføre en rettspsykiatrisk observasjon av siktede. I en erklæring fra de rettsoppnevnte sakkyndige 4. desember 2020 ble siktede diagnostisert med en bipolar lidelse.
- (4) Siktede ble løslatt 20. januar 2021. Han ble pågrepet på nytt 29. august 2021, mistenkt for å ha overtrådt et besøksforbud. Etter å ha blitt varetektsfengslet for fire uker, ble han ved Hordaland tingretts kjennelse 28. september 2021 overført til psykiatrisk institusjon, hvor han har vært siden.
- (5) I en ny erklæring 18. oktober 2021 har de rettsoppnevnte sakkyndige fastholdt konklusjonen om at siktede led av en bipolar lidelse da de straffbare handlingene fant sted, og at han fortsatt har denne lidelsen.
- (6) Mot slutten av november 2021 inngav påtalemyndigheten begjæring om fortsatt fengsling og bad samtidig om at siktede ble overført til ordinær varetekt. Påtalemyndigheten viste til at den psykiatriske institusjonen ikke lenger samtykket i innleggelsen, og hadde kommet til at siktede ikke led av en sterkt avvikende sinnstilstand. Siktede kunne derfor ikke holdes i institusjon etter straffeprosessloven § 188 andre ledd.
- (7) Hordaland tingrett avsa 25. november 2021 kjennelse med slik slutning:

«A, født 00.00.2001, kan fortsatt holdes i varetektsfengsel inntil noe annet bestemmes av påtalemyndigheten eller retten, men ikke ut over 23. desember 2021, kl. 15.00.»

- (8) Tingretten fant det ikke sannsynliggjort at siktede led av en sterkt avvikende sinnstilstand, og la særlig vekt på uttalelsene fra den psykiatriske institusjonen hvor siktede er plassert. Siktede kunne på denne bakgrunn, etter tingrettens oppfatning, overføres til ordinær varetekt.
- (9) A anket til Gulating lagmannsrett og bad prinsipalt om å bli løslatt. Subsidiært fastholdt han at han fortsatt måtte holdes plassert i institusjonen.
- (10) Lagmannsretten avsa 30. november 2021 kjennelse med slik slutning:
- «Anken forkastes.»
- (11) Lagmannsretten viste i korte trekk til at straffeprosessloven § 188 tredje ledd oppstiller et skjerpet beviskrav. I lys av den faglige uenigheten mellom de rettsoppnevnte sakkyndige og den psykiatriske institusjonen var vilkårene for fortsatt plassering i institusjonen ikke oppfylt.
- (12) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens lovanvendelse og saksbehandling i form av mangelfull begrunnelse. Han gjør i korte trekk gjeldende at lagmannsretten har oppstilt et for høyt beviskrav ved tolkningen av vilkårene i straffeprosessloven § 188 tredje ledd for å holde siktede i institusjon. Det er vist til at bestemmelsens formål er å unngå at personer som er strafferettslig utilregnelige, skal undergis ordinær fengsling. At institusjonen er uenig med de rettsoppnevnte sakkyndige, bør ikke medføre at de sakkyndiges utredning ikke er «entydig». Lagmannsrettens kjennelse påstås opphevet.
- (13) *Påtalemyndigheten* har tatt til motmæle og har i korte trekk gjort gjeldende at lagmannsrettens lovanvendelse er korrekt, og at det heller ikke hefter andre feil ved avgjørelsen. Anken påstås forkastet.
- (14) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at utvalgets kompetanse er begrenset til å prøve lagmannsrettens saksbehandling og lovtolkning, jf. straffeprosessloven § 388 første ledd nr. 2 og 3.
- (15) Etter straffeprosessloven § 188 tredje ledd første punktum er det et vilkår for at siktede uten institusjonens samtykke skal kunne plasseres i institusjon i stedet for i varetektsfengsel at siktede «på fengslingstidspunktet har en sterkt avvikende sinnstilstand eller psykisk utviklingshemming og antas å være straffri etter straffeloven § 20 annet ledd bokstav a eller c, jf. tredje ledd». I straffeprosessloven § 188 tredje ledd andre punktum er det presisert at vurderingen av om siktede er straffri etter straffeloven § 20 annet ledd bokstav a, jf. tredje ledd, må bygge på «en entydig sakkyndig utredning».
- (16) Straffeloven § 20 andre ledd bokstav a og c bestemmer at den som på handlingstidspunktet er utilregnelig på grunn av «sterkt avvikende sinnstilstand» eller «høygradig psykisk utviklingshemming», ikke er strafferettslig ansvarlig. Etter § 20 tredje ledd skal det ved utilregnelighetsvurderingen etter andre ledd legges vekt på «graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne».

- (17) Lagmannsretten har funnet at det er sannsynlighetsovervekt for at det vil bli reist sak om overføring til tvungent psykisk helsevern etter straffeloven § 62, men at vilkårene for å anvende straffeprosessloven § 188 tredje ledd ikke er oppfylt. Etter lagmannsrettens syn følger det av vilkåret om at utilregnelighet må være dokumentert ved «en entydig sakkyndig vurdering», at det gjelder et «skjerpet krav til sannsynlighet for utilregnelighet». Dette gir uttrykk for en riktig lovtolkning.
- (18) Deretter uttaler lagmannsretten:
- «Spørsmålet er om dette skjerpende kravet til sannsynlighet også får betydning for vurderingen av om siktede nå har en sterkt avvikende sinnstilstand. Som et utgangspunkt må antas at det gjelder et krav om sannsynlighetsovervekt, idet loven knytter kravet om entydig sakkyndig utregning til spørsmålet om tilregnelighet. Forarbeidene til bestemmelsen sier ingenting om problemstillingen, og lagmannsretten kan heller ikke se at temaet er berørt i rettsavgjørelser. Slik lagmannsretten ser det, gir det imidlertid best sammenheng om dette skjerpede kravet til sannsynlighet også gjelder for vurderingen av [om siktede] har en sterkt avvikende sinnstilstand.»
- (19) Etter ankeutvalgets syn gir også dette uttrykk for en riktig lovtolkning. Ved plassering i institusjon etter § 188 tredje ledd er det tale om plassering uten samtykke fra institusjonen selv. Det bør da stilles skjerpet beviskrav til at sinnstilstanden er «sterkt avvikende», da det ved institusjonsplassering vil være svært uheldig om det er tvil eller uenighet om dette.
- (20) Etter lagmannsrettens oppfatning vil et skjerpet beviskrav særlig gjelde i situasjoner «hvor de omstendigheter som medfører at den sakkyndige utredningen ikke fremstår entydig, er egnet til å påvirke vurderingen av sinnstilstanden på fengslingstidspunktet». Med dette som utgangspunkt har lagmannsretten drøftet formuleringen i § 188 tredje ledd andre punktum om at vurderingen etter straffeloven § 20 «må bygge på en entydig sakkyndig utredning». Den kommer til at det med «sakkyndig utredning» ikke bare siktes til de rettsoppnevnte sakkyndiges syn, men også til behandlingsmiljøets syn. I en situasjon hvor disse synene spriker, er kravet til entydighet ikke oppfylt.
- (21) Det er for ankeutvalget ikke nødvendig å ta stilling til om «sakkyndig utredning» i andre punktum også omfatter epikriser utarbeidet av siktedes behandlere. Lagmannsretten har uansett konkludert med at det ikke foreligger klar sannsynlighetsovervekt for sterkt avvikende sinnstilstand på fengslingstidspunktet. I kjennelsen heter det om dette:
- «Etter lagmannsrettens vurdering har siktede på fengslingstidspunktet mest sannsynlig en sterkt avvikende sinnstilstand. Det vises til at de rettsoppnevnte sakkyndige over tid og fremdeles i dag opprettholder diagnosen og peker på konkrete omstendigheter som underbygger siktedes svikt i virkelighetsforståelse, og at siktede ikke har mottatt behandling for dette. Lagmannsretten mener imidlertid at den gjennomgående faglige uenighet mellom de rettsoppnevnte sakkyndige og behandlerne i institusjon, etablerer en tvil som medfører at det ikke er noen klar sannsynlighetsovervekt.»
- (22) Som allerede nevnt har lagmannsretten tatt et riktig rettslig utgangspunkt når den har lagt til grunn at det også for spørsmålet om sterkt avvikende sinnstilstand på fengslingstidspunktet gjelder et skjerpet beviskrav. Den konkrete subsumsjonen kan utvalget ikke prøve.
- (23) Det er i anken ikke angitt på hvilke punkter det skal være mangler ved lagmannsrettens begrunnelse. Etter ankeutvalgets syn er lagmannsrettens kjennelsesgrunner tilstrekkelige.

Lagmannsretten har redegjort for hvordan den oppfatter vilkårene i straffeprosessloven § 188 tredje ledd og på dette grunnlag foretatt en subsumsjon. Kravene til kjennelsesgrunner i straffeprosessloven § 52 første ledd første punktum er da oppfylt.

(24) Anken må etter dette forkastes.

(25) Kjennelsen er enstemmig.

S L U T N I N G

Anken forkastes.

Wilhelm Matheson
(sign.)

Jens Edvin A. Skoghøy
(sign.)

Per Erik Bergsjø
(sign.)